

VILÁG- TÖRTÉNET

8. (40.) évfolyam 2018. 2.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET FOLYÓIRATA

- **SÁGHY MARIANNE – BAÁN IZSÁK OSB**
THÉBÁTÓL A BAKONYIG
- **JEAN-MICHEL CARRIÉ**
THÉBAIAK NYUGATON?
- **KAREN BLOUGH**
SZENT MÓRIC LÁNDZSÁJA MINT A POGÁNYSÁG ELLENI
HADJÁRAT RÉSE AZ OTTÓ-KORBAN
- **BEAT NÄF**
HOGYAN LETT SZENT MÓRIC
A NÉMET-RÓMAI BIRODALOM VÉDŐSZENTJE?
- **GUDE SUCKALE-REDLEFSEN**
SZENT MÓRIC, A FEKETE KATONA KULTUSZA
A NÉMET-RÓMAI BIRODALOMBAN
- **SZEMLE**
NOVÁK VERONIKA, TŐSÉR MÁRTON, FÁBIÁN LAURA ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Bottoni Stefano,
Katona Csaba, Martí Tibor
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László,
Erdődy Gábor, Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Pók Attila, Poór János

8. (40.) évfolyam 2018. 2.

TARTALOM

Tanulmányok

Sághy Marianne – Baán Izsák OSB: Thébától a Bakonyig. Szent Móric és vértanútársainak tisztelete Európában (4–21. század)	175
Jean-Michel Carrié: Thébaiak nyugaton? Hadtörténet és hagiográfia	197
David Woods: Szent Móric és a thébai légio legendájának eredete	229
Karla Pollmann: Verses szenvedéstörténetek. Lyoni Szent Eucherius: Az agaunumi mártírok szenvedéstörténetének időmértékes parafrázisai	241
Frederick S. Paxton: Liturgia és gyógyítás a kora középkori szentkultuszban. A lázcsillapító Szent Zsigmond-mise	263
Karen Blough: Szent Móric lándzsája mint a pogányság elleni hadjárat része az Ottó-korban	287
Bozóky Edina: Szent Móric lándzsájának legendája Viterbói Gottfried szerint	311
Beat Näf: Hogyan lett Szent Móric a Német-római Birodalom védőszentje?	329
Gude Suckale-Redlefsen: Szent Móric, a fekete katona kultusza a Német-római Birodalomban	339

Emlékezet

Szent Eucherius: Az agaunumi vértanúk, Szent Maurícius és társai kínszenvedése	353
--	-----

Szemle

Egy régi klasszikus új köntösben (Novák Veronika)	359
A muszlim hódítás és a bizánci hatalom összeomlása Észak-Afrikában (Tösér Márton)	362
Az uralkodói ideál a középkori Cseh Királyságban (Fábián Laura)	367

Jelen számunkat Sághy Marianne és Baán Izsák OSB szerkesztette
A fordításokat lektorálta Sághy Marianne

Szent Móric lándzsája mint a pogányság elleni hadjárat része az Ottó-korban

A kora középkori német császárok tisztelete a 3. századi katonavértanú, Szent Móric iránt történelmileg jól dokumentált.¹ A kultuszt I. Ottó (936–973), a szász Liudolf-dinasztia legjelentősebb uralkodója vezette be.² Ottó választotta Móricot védőszent-jéül, és tetteivel programszerűen terjesztette a szent kultuszát a kelet felé terjeszkedő Német-római Császárság határain a pogány szlávok és magyarok ellen viselt katonai hadjáratokban. Szent Móric tisztelete a 10. század közepétől sokáig virágzott. A Liudolf-ház, 1024 után pedig a Száli-dinasztia Szent Móric-kultuszáról számos 10–11. századi liturgikus tárgy tanúskodik:³ a milánói elefántcsont tábla 980–983-ból, amelyen Szent Móric II. Ottó császár (973–983) mellett áll, aki felesége és fia (III. Ottó, 983–1002) kíséretében térdel Krisztus előtt,⁴ a mainzi Szent Móric-székesegyház evangeliáriumának vésett hátoldala, amelyről a szent fenyegetően tekint ki a nézőre (1. kép);⁵ három, a 10. század végén készült énekeskönyv miniatúrái Prümből és a verdeni apátsági templom nyugati előcsarnokának 10–11. századi freskói.⁶

A Liudolf-ház Szent Móric-kultuszának legkorábbi képi bizonyítéka – egy, ma a New York-i Metropolitan Művészeti Múzeumban őrzött elefántcsont díszlábla⁷ – egyike annak a mára szétszóródott, Krisztus életének jeleneteit ábrázoló sorozatnak, amely az I. Ottó által Szent Móric tiszteletére alapított magdeburgi székesegyház⁸ szentélyzáróját díszítette. A tábla a felszentelést örökíti meg: Szent Móric balra, a császár mögött magasodik, előrehajolva átkarolja Ottót, arcát óvatosan az uralkodó koronájához nyomva, hogy a székesegyház modelljét kezében tartó uralkodót Krisztus elé vezesse.

* Egyetemi tanár, Art Faculty at State University New York Plattsburgh.

1 A tanulmány eredeti megjelenése: Blough, Karen: The Lance of St Maurice as a Component of the Early Ottonian Campaign against Paganism. In: *Early Medieval Europe*, 24. (2016) 338–361.

2 Garrison, 2012. 173–175.; Beumann, 2000; Reuter, 1991; Warner, 2001. 3–64.; Leyser, 1982. 1–189.; Leyser, 1979.

3 A Liudolf-ház és a Száli-dinasztia vallási gyakorlatának kontinuitásáról: Reuter, 1991. 236–246.; Blumenthal, 1988. 28–58.

4 Milánó, Museo Archeologico. (A táblát lásd jelen számunkban a 333. oldalon, 2. kép.) Az elefántcsont tárgy datálására támpont Ottó születése 980-ban és apja halála 983-ban: Lasko, 1995. 91–93.; Warner, 1989. 68–73.; Jantzen, 1947; Garrison, 2012; Mayr-Harting, 1991.

5 Mainz, Stadtbibliothek, Hs. II 3; Mainz, c. 1050.; Steenbock, 1965. 162–163.

6 Höhl, 1996. 317–325. 98. ábra; Paul, 1916. 78–81., 84–85. VII. tábla; Warner, 2006. 30–32.

7 Little, 1977. 104–122. (A díszláblát lásd jelen számunkban a 332. oldalon, 1. kép.)

8 Little, 1977. 137–161.; Wixom, 2005. 7.

1. kép. A mainzi evangeliárium hátoldala

Tanulmányom úgy érvel, hogy az ókeresztény katona és a német-római császár szoros, személyes kapcsolata, amelyet ez az ábrázolás is sugall, és amelyet bőséges történelmi adatok támasztanak alá, annak a lándzsának az Ottó-kori értelmezésében is tükröződik, amelyet a császár fontos katonai események alkalmával magával vitt. Egyesek felvetették, hogy a lándzsát csak később, a 11. században kapcsolták össze Szent Móriccal.⁹ Ez a tézis a Szent Móric-lándzsa első 1008-as említésén alapszik, amikor Brúnó querfurti érsek II. Henrik császárhoz (1002–1024) írt levelében szembeállítja a pogány szláv isten, Zuarasi „ördögi lobogóit” (*diabolica vexilla*) Móric „szent lándzsájával” (*sacra lancea*).¹⁰ E levél kizárólagos felhasználása a modern kutatásban semmibe veszi a korai Ottó-kori kultusz hosszú történetét, márpedig a lándzsa – I. Ottó tényleges és képzelt hatalmának látható jele – a Szent Móric és a pogányellenes harc kapcsolatának sűrű hálózatrendszerébe illeszkedik.

A lándzsa a kora középkori harcászati ábrázolásokon a fegyverzet leggyakrabban ábrázolt része. Bárhol felütünk egy illuminált zsolnároskönyvet, azonnal megszámlálhatatlan lándzsát és pajzsot viselő katona ötlük a szemünkbe. Még a legkevésbé harcias evangéliumi történetek is számos lehetőséget nyújtottak ilyesféle fegyve-

9 Wolf, 2005, 42.; Beumann, 2000. 41.; Adelson, 1966.; 181. Schramm, 1955. II. 510–511. Schramm a Liudolf-dinasztia és az angolszász uralkodóház kapcsolata alapján már felvetette, hogy a lándzsát már a kora Ottó-korban Móricnak tulajdonították, ezt a felvetést vizsgálok meg itt.

10 Querfurti Brúnó, 1973. 97–106., 101–102.; Giesebrecht, 1885. 702–705.; Warner, 2006. 14., 26–28. A *vexillum* kifejezést a középkorban egyaránt használták a katonai zászló jelölésére és minden olyan tárgyra – például lándzsára –, amelyre zászlót lehetett akasztani. Az utóbbi esetben a *vexillum* jelentése jelzőzászló.

2. kép. Longinus Jézus oldalába
döfi a lándzsát

rek ábrázolására miniatúrákon és szobrokon. A keresztre feszítés ábrázolásában megjelenik Longinus alakja, aki lándzsájával átszúrja Krisztus oldalát (2. kép).¹¹

A lándzsa és a pajzs a Karoling- és az Ottó-kori uralkodóportrék állandó elemei valamennyi művészeti ágban: akár katonák fogják tettere készen, akár maga a király tartja, a lándzsa a kereszténységért harcoló uralkodó attribútuma.¹² Két, 1002 körül készült miniatúra annyiban eltér a többi középkori ábrázolástól, hogy elsőként mutatja meg azt a különleges fegyvert, a Szent Lándzsát, amely a 10. század közepétől a Szent Római Birodalom hatalmi jelvényeinek része volt (ma a bécsi Weltliche Schatzkammerben).¹³ II. Henrik szertartáskönyvének koronázási portréja az uralkodót jobbjában drágaköves hüvelyű lándzsával ábrázolja (3. kép).¹⁴ Ugyanebben a kéziratban a király két fegyverhordozó között trónol, a jobb oldali katona tartja az arannyal bevont lándzsát. E miniatúrák jól mutatják, hogy a Szent Lándzsa

11 <https://www.bildindex.de/document/obj42116445?medium=mi03346g14>. A Reichenauból származó, 996-ra datálható Aacheni Evangéliumok keresztre feszítést ábrázoló miniatúrái: Aachen, Dómkincstár. Grimme, 1984. 78–79. A Krisztus sírjánál szunyókáló örök Arles-i Szent Caesarius 6. század elején készült övcsatján (Arles, Notre-Dame-la-Major), Hubert, 1969. 213. 220. ábra.

12 A kora középkori nyugati uralkodók a római császári, illetve a korábbi és a kortárs bizánci gyakorlatot követték (Fillitz, 2006. 135.). A számos Karoling-példa közül Kopasz Károly portréja a regensburgi Szent Emmerám-apátságából származó *Codex aureus*ban (München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 14000, fol. 5v; Corbie, c. 870.; Leidinger, 1921–1925). Az Ottó-korból való az I. Henrik által 922–936 között használt pecsét (Wolf, 2005. 27).

13 A Szent Lándzsa témáját széles körben tárgyalta a 21. század eleji tudományos kutatás, lásd: Kirchweger, 2005. 11–21.; Schulze-Dörlamm, 2011. 707–742.

14 München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 4456, fol. 11.; Garrison, 2012. 10. tábla.; <http://daten.digital-sammlung.de/~db/0005/bsb00050763/images/index.html?fip=193.174.98.30&seite=25&pdfseite=>

3. kép. II. Henrik szertartáskönyvének koronázási portréja

a császári hatalom jelképe volt, amelyet Henrik a huszonegy éves, gyermektelen III. Ottó hirtelen halála után ragadott magához.¹⁵ A Bécsben őrzött lándzsát először a 10. század közepén említi írott forrás, és 960–1008 között sokféleképpen értelmezték: a lándzsa Krisztus keresztre feszítésének ereklyéit tartalmazza; ezzel szúrta át Longinus Krisztus oldalát; ezt viselte Nagy Konstantin császár; ez a 3. századi katonavértanú, Szent Móric lándzsája.

A lándzsa mint a keresztény uralkodás jelképe

A lándzsa középkori részei – a félbetört, ezüstdróttal és bőrpántokkal megerősített penge és a hüvely eredeti fanyele – elvesztek.¹⁶ A penge a 8–9. században Nyugat-Európa-szerte népszerű „szárnyas lándzsa” dárdahegye volt.¹⁷ Az 51,1 centiméter hosszú pengét¹⁸ a legújabb technológiai és morfológiai elemzés alapján a 8. század utolsó negyedére teszik, de átlagos minősége és széles körű elterjedtsége miatt származási helyének meghatározása Európán belül eddig nem volt lehetséges.¹⁹

15 Arról, hogy II. Henrik miként szerezte meg a lándzsát: Garrison, 2012. 2–3. Az uralkodóportrékról: uo. 135–149.; Weinfurter, 1995. 88–91.

16 A lándzsa legátfogóbb technikai és régészeti leírását lásd: Schulze-Dörrlamm, 2011.

17 E fegyvertípus történetére: Szameit, 2005. 145–167.

18 A Schulze-Dörrlamm által közölt méreteket vettem alapul.

19 Szameit, 2005. 164–165.

Valamivel a 10. század közepe előtt átalakították, fegyverből Krisztus ereklyéinek hordozójává, a keresztény uralkodás jelképévé vált. A penge központi részét kivésték, és az üregbe egy 21,4 centiméter hosszú, hegyes, a hívők által a keresztre feszítéskor használt szögnek tartott tárgyat helyeztek.²⁰ A pengén és a szögeken látható rézke-
resztekről úgy tartották, hogy azokat a helyeket jelölik, ahol a keresztre feszítés szö-
geit beillesztették.²¹ A lándzsához három hüvely tartozott, amelyek egészen a mo-
dern korig megmaradtak (egyik sem azonos a II. Henrik szertartáskönyvében látható-
val). A legrégebbi vésetlen vashüvely eredete tisztázatlan, ezt feliratokkal díszített
ezüst- és aranyhüvellyel egészítették ki a 11–12. és a 14. században. A IV. Henrik
szász császár megrendelésére 1084–1105 között készült ezüsthüvelyen az áll, hogy
ez a lándzsa, amely tartalmazza az Úr szögeit (*clavi Domini*), Szent Móric lándzsája
(*et lancee Sancti Mavricii*). IV. Károly német-római császár (1346–1378) uralkodása-
kor már nem Szent Móricnak tulajdonították, az aranyhüvely mindössze arról tudósít,
hogy ez „az Úr lándzsája és szöge” (*lancea et clavus domini*).

A lándzsáról a 10. századot megelőzően semmit nem tudni. A tudósok a té-
nyek hiányát hipotézisekkel pótolták. Feltételezték, hogy a lándzsa azonos azzal a
vexillummal, melyet III. Leó pápa ajándékozott Nagy Károlynak 796-ban.²² A 799–
800-ban a lateráni ebédlőtermet (*triclinium*) díszítő mozaik a királyt kezében lándzsá-
val ábrázolta.²³ Felmerült, hogy a lándzsát Nagy Károly parancsára Krisztus ereklyéi-
nek tárolására alakították át Aachenben, mert a frank uralkodó a konstantinápolyi
császári palotában, a Pharoszi Istenszülő templomában őrzött lándzsával akart vetél-
kedni.²⁴ Ezt a lándzsát Longinus használta a keresztre feszítéskor, amikor átszúrta
Krisztus oldalát, majd miután Szent Ilona császárné a 4. században megtalálta a Gol-
gótán, az első keresztény császár, Konstantin viselte.²⁵

A Krisztushoz és Konstantinhoz kapcsolt ereklye a bizánci császári hatalom
legtekintélyesebb szimbóluma volt, amellyel Nagy Károly úgy igyekezett rivalizálni,
hogy ő is kitalált magának egy Szent Lándzsát. Amennyiben Nagy Károly tényleg
ezért alakította át lándzsáját, különös, hogy 9. század folyamán ezt senki nem említet-
te. Mivel a ma Bécsben őrzött lándzsa Észak-Itáliában tűnt fel a 10. században, felme-
rült, hogy az itáliai frank fennhatóság szimbóluma volt, amelyet a Karolingok paviai
palotájukban tartottak, innen került a Megváltó, Szűz Mária és Szent János-kápolná-
ba Modenába.²⁶ Egyik elméletet sem támasztja alá semmilyen tárgyi bizonyíték. A 10.
század előttről semmi biztosat nem tudunk a Szent Lándzsáról, csak azt, hogy a 700-
as évek végén készülhetett valahol Nyugat-Európában.

A lándzsáról az első történeti feljegyzés Liudprand cremonai püspök 958–
962 között írt *Antapodosis* (*Visszafizetés*) című műve. Liudprand 920 körül született,

20 Schulze-Dörlamm, 2011. 714.

21 A 10. század közepéről: Liudprand: *Antapodosis*. IV. 24–25. Liudprand, 1998. 111–112., illetve Liud-
prand, 2007. 157–158. (Magyarul: Liutprand, 1908.)

22 Schulze-Dörlamm, 2011. 714., 724., 731., 736. kiemeli ennek valószínűségét.

23 A mozaik elveszett, csak egy 16. század végi rajz maradt fenn róla: Schulze-Dörlamm, 2011. 713.
5. ábra.

24 Schulze-Dörlamm, 2011. 727., 731., 735–737.

25 Klein, 2006. 91.

26 Schulze-Dörlamm, 2011. 737.

és 950 körül csatlakozott I. Ottó udvarához, így nem volt szemtanúja az általa lejegyzett 921-es, 926-os és 939-es eseményeknek.²⁷ Leírása azonban nemcsak arra enged következtetni, hogy ismerte a tárgyat, hanem arra is lehetőséget ad, hogy Ottó fegyverét a Bécsben őrzött pengével azonosítsuk. Liudprand leírja a birteni ütközetet, amelyben Ottó döntő győzelmet aratott öccse, a német trónra pályázó Henrik fölé,²⁸ és így legitímálta hatalmát. Liudprand elbeszélése szerint Ottó „*embereivel együtt imába merült (...) a lándzsáját ékesítő győzelmet hozó szögek előtt, amelyek átszúrták a mi Urunk és Megváltónk Jézus Krisztus kezét*”.²⁹

Liudprand kiemeli a fegyver krisztológiai vonatkozását, amelynek segítségével Ottó győzelmet arat, és biztosítja hatalmát a német területeken. Ottó diadalának hangsúlyozása után Liudprand visszatér a lándzsához és elmondja, hogyan került a szent tárgy a német király tulajdonába.³⁰ 921-ben Sámson longobárd gróf II. Rudolf burgund királynak (912–937) ajándékozta a lándzsát, egyesek szerint azért, hogy rábeszélje Rudolfot, döntsék meg Friuli Berengár longobárd királyt, mások szerint viszont a lándzsa az itáliai uralkodók hatalmi jelvényeinek darabja volt, amelyet Rudolf 922-ben kapott meg, amikor megfosztotta trónjától Berengárt.³¹ Sámson Modena környékéről származott, s így jól ismerhette a versben is megőrzött helyi hagyományt, amely szerint 899-ben a magyarok támadásától Krisztus védte meg a várost „erős lándzsájával” (*forti lancea*).³² A 9. századi Modenában őriztek egy lándzsát, amelyet egy Karoling-uralkodó ajándékozhatott a városnak, de ezt némelyek a III. Leó által Nagy Károlynak adott *vexillum*nak tartották. A népi képzelet ezt a tárgyat azonosította azzal a lándzsával, amellyel Krisztus megvédte a várost.³³ A lándzsa különleges története Krisztus közbenjárását a pogányság elleni hatékony fellépéssel és Karoling-uralkodói eredettel ötvözte. Ez a „sztori” tökéletesen illett Sámson – és Rudolf – terveibe: Sámson minden bizonnyal Berengár elleni szándékainak megvalósítására csente el a modenai kincstárból.

Amikor I. Henrik német király (919–936) megtudta, hogy a lándzsa Rudolfnál van, mindent elkövetett, hogy Rudolfot rávegye, ajándékozza neki. A Krisztus ereklyéit tartalmazó fegyver értékes jelkép lett volna a kezében, hogy uralkodását legitímálja a Karoling-utódállamok rendezetlen hatalmi viszonyai között és fennhatóságát kiterjeszse az Elbától keletre fekvő pogány területekre.³⁴ Az, hogy a lándzsa hatékonyan visz-

27 Squatriti Liudprand munkáinak fordításához írt bevezetése tartalmaz egy az író életrajzával kapcsolatos értekezést, valamint megvilágítja a szövegek mögött meghúzódó indítékokat: Liudprand, 2007. 3–37.

28 Liutprand: *Antapodosis*. IV. 24. Henrik meggyőződése, hogy ő és nem Ottó I. Henrik örököse azon alapult, hogy 919-ben, Henrik uralkodása idején született, ellentétben Ottóval, aki 912-ben, Henrik trónra lépése előtt látta meg a napvilágot. Laudage, 1992. 55–65.

29 „...cum omni populo (...) fundens ante victoriferos clavos, manibus domini et salvatoris nostri Iesu Christi adfixos suaeque lanceae interpositos, in orationem dedit.” Liutprand, 1998. 111., illetve Liutprand, 2007. 157.

30 Liutprand: *Antapodosis*. IV. 25.

31 Fillitz, 2006. 136.; Beumann, 2000. 40–41.; Schramm, 1955. 535.; Brackmann, 1937a. 291.

32 Lásd: az eseményt költői formába öntő *Carmina Mutinensia*, 1896. 704.

33 Kirchweyer, 2005. 18.

34 Az Ottó-kori politikai helyzetre a legjobb forrás: Widukind: *Res gestae Saxonicae*. 1935, illetve Widukind, 2014. (Magyarul: Widukindus Corbeius, 2009.) Lásd még: Leyser, 1982. 1–9., 11–42. A kora Ottó-kori kelet-európai kalandzásokat elemzi: Dvornik, 1974. 11–94.

szaverte a magyar portyázókat, még értékesebbé tette Henrik szemében, mivel a magyarok komolyan veszélyeztették uralmát Frankföld keleti részén.³⁵ A burgund király kezdetben vonakodott teljesíteni Henrik kérését a lándzsára vonatkozóan, ezért Henrik azzal fenyegetőzött, hogy erőszakhoz folyamodik, és „Rudolf királyságát tűzzel felégeti, lakosait kardélre hányja”.³⁶ Rudolfnak nem sokkal ezelőtt le kellett mondania a longobárd koronáról Arles-i Hugó javára, Burgundiában pedig a magyarok veszélyeztették hatalmát. A német uralkodó fenyegetése már túl sok volt számára,³⁷ ezért „szíve meglágyult”, és 926-ban Wormsban átadta a lándzsát Henriknek, cserébe „aranyat és ezüstöt kapott ajándékba, valamint Svábföld nagy részét”.³⁸

Liudprand tudósítását szokás inkább szónoki túlzásnak, mint történeti ténynek tartani,³⁹ de ez figyelmen kívül hagyja az ajándékozásban megnyilvánuló kölcsönösséget, amelynek a kora középkori társadalomban kulcsszerepe volt a hatalmi gyarapodásban, terjeszkedésben és reprezentációban.⁴⁰ A német király, miután a nála alacsonyabb rangú burgundi uralkodót arra kényszerítette, hogy egy világi és szakrális szempontból is óriási jelentőségű ajándékot adjon neki, kénytelen volt a gesztust jóval tekintélyesebb adománnyal viszonzni, hogy viszonyukon belül fenntartsa felsőbbrendűségének látszatát. Liudprand leírása Henrik viszontajándékaról megerősíti a Rudolftól kapott tárgy különleges értékét és a német király felsőbbrendűségét is, aki ennyire bőkezű volt.

A lándzsát Corveyi Widukind szerint a Lech-mezei csatában I. Ottó tartja a kezében, amikor döntő győzelmet arat a magyarok felett. Widukind 967–973 között íródott *Res gestae Saxonicae* című művében (III. 46.) leírja, hogyan buzdította Ottó harcosait, majd „felemelte pajzsát és a szent lándzsát” (*arrepto clipeo ac sacra lancea*), és belevetette magát a csatába.⁴¹ Liudprand elbeszélését arról, hogy miként szerzi meg Henrik a Szent Lándzsát, Widukind másképp írja le. A fegyvert az uralkodói jelvények közé sorolja, amelyeket I. Henrik elődjétől, I. Konrádtól (912–919) örökölt.⁴² Ez a lényeges különbség Liudprand és Widukind között arra utalhat, hogy a kora Ottó-kori királyoknak több lándzsájuk lehetett, amelyeket hol így, hol úgy azonosítottak. 1710-ben a teológus-történész Friedrich Ernst Kettner azt írja, hogy Quedlinburg Ottók által alapított királyi kolostorának kincstárában, amelyben sok – tényleges vagy hamisított – Liudolf-ajándék volt, két szent lándzsát őriztek: „Azt, amelyiket

35 Widukind beszámolója Henrik konfliktusáról a magyarokkal: Widukind: *Res Gestae Saxonicae*. I. 38. 1935. 55–57.; illetve Widukind, 2014. 54–57.

36 „...omne quippe regnum eius caede atque incendiis se depopulaturum esse promisit.” Liutprand, 1998. 112., illetve Liutprand, 2007. 158.

37 A politikai körülményekhez: Hlawitschka, 1960. 83–87.

38 „...Rodulfi regis cor emollivit (...) quod non solum eo dantem se auri argenti que muneribus, verum etiam Suevorum provinciae parte non minima honoravit.” Liutprand, 1998. 112., illetve Liutprand, 2007. 158.

39 Leyser, 1979. 88.

40 A premodern társadalmakban a kölcsönös ajándékozás szerepéről: Mauss, 1923–1924; Nelson, 2010. 1–17.; Bijsterveld, 2000. 123–156.

41 Widukind, 1935. 127., illetve Widukind, 2014. 127.

42 Widukind: *Res Gestae Saxonicae*. I. 25. 1935. 38., illetve Widukind, 2014. 38.

*Krisztus keresztre feszítésénél használtak, Rudolf adta I. Henriknek, a másik, amelyet Krisztus keresztjének szögeiből formáztak, Nagy Konstantiné volt.*⁴³

A tanult Kettner bizonyára tudott arról, hogy a történelmi Szent Római Birodalom császári jelvényei között egy harmadik lándzsa is szerepelt. Nyilvánvaló, hogy több és többféleképp magyarázott szent lándzsa létezett. Liudprand viszont felkavarta az állóvizet azzal, hogy bedobta: az a lándzsa, amelyet Henrik Rudolftól kapott, meg nem nevezett személyek szerint Nagy Konstantiné volt.⁴⁴ Óvatos leírásából úgy tűnik, hogy ő maga nem tartozott azok közé, akik ezt elhitték, mivel 949-ben Berengár ivrei őgróf szolgálatában Konstantinápolyban járt, tehát tudnia kellett, hogy Konstantin lándzsája, amelyet Longinus a keresztre feszítéskor használt, 614 óta Konstantinápolyban volt, és Liudprand korában a Pharoszi Istenszülő templomában őrizték a császári palotában. „Meg nem nevezett személyek” azonban azt állították, hogy az a lándzsa, melyet Henrik a burgundoktól kapott, Konstantiné volt. Ez az eredet nyilván növelte a lándzsa értékét Henrik szemében. Az is felmerült, hogy Henrik azonosította magát az első keresztény császárral, és azért bocsátkozott március 15-én csatába a pogány magyarok ellen Riadénál (Merseburg) 933-ban, mert ez Szent Longinus ünnepe volt.⁴⁵

Szent Móric története a térítés szolgálatában

Bármit is hitt Henrik a saját lándzsájáról, fia, Ottó legkésőbb 949–950-re felismerte, hogy az apjától 936-ban örökölt lándzsa nem Longinus, illetve Konstantin fegyvere. 949-ben Ottó fogadta azt a bizánci követséget, amely megerősítette az Ottók és a konstantinápolyi udvar kapcsolatát, 950-ben pedig Liudprand is Ottó szolgálatába lépett. Ezek nyilván ismertették vele, hogy Longinus és Konstantin lándzsája Konstantinápolyban van. A bizánci követek aligha hunytak volna szemet az ezzel kapcsolatos félreértés fölött, Liudprand pedig megerősíthette, hogy Longinus/Konstantin lándzsája a Pharoszi Istenszülő kápolnájában van. Úgy gondolom, hogy Ottó ekkorra már készen állt arra, hogy lándzsáját egy másik történettel ruházza fel, amely kifejezi politikai céljait és egyéni hitét: ez pedig nem volt más, mint Szent Móric története.

Lyoni Szent Eucherius püspök az agaunumi vértanúk szenvedéstörténetéről az 5. század közepén írt szövege és a kicsivel később keletkezett Névtelen életrajza szerint Móric a Maximianus császár irányítása alatt álló egyiptomi keresztény haderő, a thébai légió parancsnoka volt 285–286-ban. Miután (Eucherius szerint) megtagadták a hittársaik üldözését Galliában, illetve (a Névtelen szerint) a római istenek tiszteletére rendezett áldozatbemutatót, Móric teljes seregével együtt vértanúhalált szenvedett, majd tömegsírba temették a mai Svájc Wallis kantonjában fekvő

43 Kettner, 1710. 159. Quedlinburg a Német-római Birodalom legtekintélyesebb egyháza volt. Lásd: Fleckenstein, 1992.

44 „Hanc [lancea] igitur Constantini Magni (...) fuisse adfirmant.” („Azt állítják, hogy a lándzsa Nagy Konstantin tulajdona volt.”) Liutprand, 1998. 111., illetve Liutprand, 2007. 158.

45 Wolf, 2005. 46. Riade elhelyezkedése bizonytalan, de valószínűleg Thüringia északi részén volt. Vö. Reuter, 1991. 142.

Vérolliez-nél.⁴⁶ Tódor octodurumi püspök kiásta Móric földi maradványait és újratevette a tiszteletére alapított temetőkápolnában Agaunum mellett. A kora középkorban ezt a területet a germán burgundok szállták meg, és Zsigmond burgund király (516–524) 515-ben bencés monostort alapított itt, amelynek a burgund uralkodók voltak a világi apátjai.⁴⁷ A Karolingok is védőszentjüknek választották Szent Móricot, és terjesztették kultuszát. Német nyelvterületen az első apátságot Szent Móric tiszteletére 741-ben alapította Odilo bajor herceg a kelet-bajorországi Niederaltaichban szláv térítő hadjárata részeként,⁴⁸ ami azt mutatja, hogy Móricot már a 8. században a pogányság elleni küzdelemmel kapcsolták össze a későbbi Német-római Császárság keleti határterületein.

Szent Móric történetének mindkét változata népszerű volt a kora középkorban: a prümi énekeskönyv miniatúrái Eucheriust követik, a verdeni freskók a Névte-lent. A hittérítéssel összefüggésben Szent Móricot különösen nagy tisztelet övezte, amiért kiállt a pogányság ellen és vértanúságot szenvedett a keresztény hitért. I. Ottó azért választotta Móricot védőszentjéül, hogy segítse a Német-római Birodalom terjeszkedését, a hódítást és az északi (dánok) és keleti (szláv abodriták, wilzek, szorbok) pogány szomszédok kulturális beolvasztását.⁴⁹ E népek keresztény hitre való térítése nemcsak a Német Birodalom politikai és gazdasági érdekeit szolgálta, hanem a császári hatalom germán elvét – a sokfajta nép fölötti uralmat – is megvalósította.⁵⁰

A kora középkori uralkodók számára ezt az uralmi eszményt Nagy Teodorik osztrógót király testesítette meg, aki Itáliát uralta 493-tól 526-ig. Nagy Károly annyira tisztelte (az ariánus!) Teodorikot, hogy az osztrógót király 5. század végén készült lovas szobrát Ravennából Aachenbe szállíttatta és palotájának udvarában állíttatta fel. A szobor áthelyezéséről Agnellus *Liber pontificalis*a,⁵¹ az új helyszínről és a szobor kinézetéről a kitűnő Karoling író, Walafrid Strabo tudósít 829-ben írt *Tetricus szobráról*

46 Eucherius: *Passio Acaunensium martyrum*. 1896. 20–41. Eucherius a történetet 400 körül a genfi Izsák püspöktől vette, aki Octodurum (ma Martigny-en-Valais) püspökétől, Tódortól hallotta 381–393 körül. A Névtelen passiójára és annak kritikai kiadása: Chevalley, 1990. 37–120. A történetet legendának tartja: Woods, 1994. 385–395. (Magyarul jelen számunkban, 229–240.) Szent Móric kora középkori kultuszáról: Warner, 1989; Zufferey, 1986. 23–58.; Herzberg, 1936.

47 Rosenwein, 2000. 37–56.; Zufferey, 1988.

48 Stadtmüller–Pfister, 1972.

49 Padberg, 2000. 439–442.; Brackmann, 1926. 242–256.; Mayr-Harting, 1992. 129–150.; Reuter, 1991. 160–166.; Holtzmann, 1962. 3.; Althoff, 1999. 267–292. Gerd Althoff árnyalja, sőt cáfolja, hogy az Ottók keleti terjeszkedése, a beolvasztás, térítés és asszimiláció programja Nagy Károlyét utánozta. Megkérdőjelezi, hogy a korai Karoling-gyakorlat a 10–11. századi uralkodók számára példaként szolgált volna, és elveti az „ottói program” létezését. Elfogadja, hogy „minden bizonnyal missziós célja volt” az ottói stratégiának (280.), de a források azt mutatják, hogy az egyházi térítést és a katonai hódítást nem koordinálták (287.). Míg „a magdeburgi érsekség alapítása bizonyosan egy olyan általános szervezési elgondolás része volt, amelyet I. Ottó Itáliában megvalósított” (288.), nincs „meggyőző bizonyíték arra, hogy ez az elgondolás egy nagyobb terjeszkedés része lett volna”. A tanulmányomban is ismertetett tények – Ottó lándzsaviselése, Magdeburg pártfogása, valamint az angolszász Edith hercegnővel kötött házassága inkább az Ottó-kori hittérítés hagyományos felfogását támasztja alá.

50 Az ottói hatalomfelfogás római és germán elemeket ötvöző fogalmáról Erdmann: 1968. 174–203.; Erdmann, 1951. 1–51.; Beumann, 1981.

51 Agnellus, 2004. 78–79., 206.

(*De imagine Tetrici*) című költeményében.⁵² Bár Walafrid leírása nem fotografikus, annyi bizonyos, hogy Teodorik jobbáiban lándzsát, balján pajzsot viselve ülte meg lovát. A ló és lovasa aranyozott fémből készült, a ló felemelt mellső lába alatt egy sötét alak (őt nem aranyozták be), aki Walafrid szerint egy hangszert tartott kezében, egy meghódított nemzetet jelképezett.⁵³ Noha nem tudni, meddig állt a szoborcsoport Aachenben, és mi történt vele, Nagy Károly utódai, az Ottók ott helyben is láthatták és mindenképp tudtak róla Walafrid verséből.

A „népek fölötti uralmat”, amelyet Teodorik lovas szobra oly látványosan megjelenített, és Nagy Károly népszerűsített, a Liudolfok és a Száliak folytatták. Nagy Károly, az Ottók példaképe a szászokat térítette meg és olvasztotta be sikeresen a Frank Birodalom keresztény népei (*populus Christianus*) közé.⁵⁴ A szász Liudolfok, akik kereszténységüket és hatalmukat Nagy Károlynak köszönhatték, északi és keleti irányba terjesztették Krisztus hitét. A térítés céljából fejlesztette I. Ottó az Elba nyugati partján fekvő frank kereskedőtelepet, Magdeburgot Nagy Károly aacheni palotáját programszerűen másoló császári szálláshelyé, amelyet kezdettől fogva a misszió úgrodészkájának szánt.⁵⁵

Amikor I. Ottó 929 végén – 930 elején feleségül vette Edith angolszász hercegnőt, nászajándékkul neki ajándékozta Magdeburgot.⁵⁶ Az ajándékozás ténye is azt bizonyítja, hogy Magdeburg a térítés központja volt, mivel a menyasszonyra a pogány lakosság krisztianizációja miatt esett Ottó választása. Edith magasabb rangú családból származott, mint férje: Nagy Alfréd unokája, I. Edward lánya, Wessex és Northumbria királyának, Æthelstannak (924–939) a féltestvére volt, aki dinasztiaját Northumbria 7. századi királyától, Szent Oswaldtól eredeztette. Bár a családja meglehetősen legendás volt – valószínűleg Æthelstan állította össze, hogy Northumbria feletti hatalmát legitimálja –, Ottó rendíthetetlenül hitt benne:⁵⁷ Edith éppen azért tetszett meg neki, mert Szent Oswaldtól származott. Oswald életét és tetteit jól ismerték mind Angliában, mind pedig a kontinensen Tiszteletreméltó Béda (672/673–735) *Az angol nép egyháztörténete* című művéből. Oswald életrajzában Béda a király azon tulajdonságait hangsúlyozta, amelyeket saját kora fejedelmeiben szeretett volna lát-

52 Walafrid, 1884. 370–378.; Herren, 1991. 118–139.; Hoffmann, 1962. I. 318–331.

53 Hoffmann, 1962. 325–326.

54 Mayr-Harting, 1996. 1113–1133.; Beumann, 1958. 515–549.

55 „Magadoburgot” először Nagy Károly 805-ös thionville-i rendelete említi mint frank fennhatóság alatt álló vámhelyet: *Capitularia regum Francorum*. 1883. 123. A Moissac-i Krónika 805-ben szintén ír Magdeburgról: *Chronicon Moissiacense*. 1826. 285.; Nagy Károly, 1987. 248. A középkori Magdeburgról: Claude, 1972–1975; Mayr-Harting, 1992; Schwineköper, 1958. 389–450.; Brackmann, 1937b. Magdeburg miszsiós szerepére az Ottó-korszakban: Claude, 1972–1975; Holtzmann, 1962.

56 A házasságkötés időpontjára az *Angolszász krónika* (*Anglo-Saxon Chronicle*) ad támpontot: 924/925-ben Edith féltestvérét, Æthelstant királya koronázták: *Two of the Saxon Chronicles*, 1892. I. 104–105.; *The Anglo-Saxon Chronicle*, 1961. 68. (fordítás); Widukind, 2014. 37. Cenwald worcesteri püspök 929. őszi európai látogatása összefüggésben lehetett a közelgő nászsal: Keynes, 1985. 148., 198–199. Magdeburgot határozottan Edith nászajándékának (*dos*) nevezi a Szent Móric-apátság alapítólevele, amelyet Edith és Ottó alapított: *Conradi I. Heinrici I. et Ottonis I. diplomata*, 1879. 101–102. no. 14.

57 Stancliffe–Cambridge, 1995. 1.

ni.⁵⁸ Béda művében Oswaldot éppen az a harcra kész pogányellenesség jellemzi, amely I. Ottó eszményképe volt.

Oswald Bernicia királyi családjában született 604 körül. Fiatalemberként tért meg a kereszténységre az ionai monostorban, 634 táján lépett trónra, nyolc évig tartó uralkodása alatt minden erejével terjesztette a keresztény vallást. Béda dicséri buzgó keresztény hitét és életvitelét. A 634-es sorsdöntő heavenfieldi ütközet előtt Oswald keresztet emelt a csatatéren, és katonáival együtt imádkozott előtte. Másnap a northumbriai erők legyőzték a britek jóval nagyobb seregét, és biztosították az angolszász uralmat Anglia fölött. Oswald Cynegils wessexi király lányát vette feleségül, és amikor Cynegils 635-ben megkeresztelkedett, ő lett apósa keresztapja. Oswald életét Penda, Mercia pogány királya oltotta ki a maserfieldi ütközetben. Holttestét darabokra marcangolták, fejét és karjait karókra tűzték, és ami megmaradt belőle, a csatatéren temették el.

A feldarabolás hozzájárult Oswald kultuszának elterjedéséhez és fejlődéséhez. Oswald bátyja, Oswiu és unokahúga, Osthryth rokonuk maradványait Bardeyba, karjait Bamburghba szállították, fejét Lindisfarne-be vitték, így egyszerre több kultuszhelyet is kialakítottak. Az ereklyék nem okoztak csalódást.⁵⁹ Oswald sírjainál számos csoda történt, a bamburghai Szent Péter-templomban őrzött jobb karja pedig teljesen ép maradt.⁶⁰ Oswald szentségének e természetfeletti bizonyítéka mellett tiszteletének legtekintélyesebb terjesztője rokona, a befolyásos Wilfrid püspök (633–709), a hexhami monostor alapítója volt, akinek utóda, Acca hexhami püspök (709–732) szállította az információt Oswaldról barátjának, Bédának, hogy megörökítse *Egyháztörténetében*. Oswald kultuszát a kontinensen Wilfrid tanítványa, Willibrord, Utrecht első püspöke terjesztette el.⁶¹ A kultusz fellendülését a 10. századi Németországban Oswald leszármazottjának, a hatalmas Edith császárnének köszönhetjük.⁶²

Hrotsvitha von Gandersheim 965 körül írt *Ottó tettei (Gesta Oddonis)* című költeményéből kiderül, miért emelte Ottó kiszemelt menyasszonyai között Edith ázsióját az, hogy Oswald rokona volt: a királynő „*Oswaldtól származott, / attól a híres királytól, kinek dicsőségét messze földön éneklék, / Mivel feláldozta életét Jézus Krisztus dicsőségéért*”.⁶³ Az *Ottó tettei* politikai és történeti műnek íródott, célja az volt, hogy biztosítsa az Ottók jóindulatát a gandersheimi apácaközösség iránt,⁶⁴ Edithet tehát

58 Béda, III. 1–3., 5–7., 9., 11–13., 1969. 212–221., 226–237., 240–255. Az Oswald történetével kapcsolatos Béda-féle megközelítésre: Stancliffe, 1995. 33–83.

59 Thacker, 1995. 97–127.

60 Béda, III. 6., III. 13., 1969. 230–231., 252–255.

61 Clemons, 1983.

62 Ó Riain-Raedel, 1995. 210–216.

63 „...*natam de stirpe beata / Oswaldi regis, laudem cuius canit orbis, / Se quia subdiderat morti pro nomine Christi.*” Hrotsvitha, 1902. 207., illetve Hrotsvitha, 1998. 103.

64 A gandersheimi kolostort a Liudolf-ház mauzóleumaként 852-ben alapította az Ottók őse, Liudolf szász herceg és felesége, Oda. A kolostor a 10. században I. Ottó bátyjának, Bajor Henriknek a lánya, II. Gerberga (940–1001) vezetése alatt állt, aki Civakodó Henrik húga volt. Neve kifejezi azt a politikai károsítást, amelyet a Liudolf-család bajor ága okozott Ottó uralkodása alatt és után. A gandersheimi közösség tartott attól, hogy a quedinburgi közösség háttérbe szorítja. Quedinburgban nyugodtak Ottó szülei, I. Henrik és Matilda királynő (†968), illetve 966-ban itt szentelték apátnővé Ottó szintén Matilda nevű

pontosan úgy jellemezte, hogy kidomborítsa, miért szolgálta ez a házasság I. Ottó érdekeit. Hrotsvitha hangsúlyozta azt is, hogy Edith a legerősebb angolszász uralkodói ház tagja volt. A család dicsőségén felül ezzel azt is kifejezte, hogy Edith bátyjának, Æthelstan királynak a birtokában olyan ereklyék voltak, amelyek felkeltették az Ottók érdeklődését. Æthelstan szenvedélyes ereklyegyűjtő volt, amit írott források és tárgyi bizonyítékok egyaránt igazolnak.⁶⁵ Amikor Hugó, Párizs grófja 926-ban megkérte Eadhild, Æthelstan húgának a kezét, a Karolingok kincseiből páratlan értékű ereklyéket ajándékozott az angol királynak. Malmesbury Vilmos *Az angol királyok krónikája* című 1125-ben írt művében a következőket sorolja fel: Nagy Konstantin kardja, markolatában egy szög a keresztre feszítésből; Longinus lándzsája; a Szent Kereszt, illetve a töviskorona egy-egy darabja; és a Liudolfok számára a legfontosabb, Szent Móric zászlaja (*vexillum*).⁶⁶

A kölcsönös ajándékozás nemcsak a politikai hatalom kiépítésének, hanem a dinasztikus házasságoknak is fontos, elengedhetetlen eleme volt a kora középkorban. Az ajándék szerepét a házassági szerződésekben a legjobban Rigunthis, I. Chilperich Meroving- király lányának keserű tapasztalatai világítják meg. Rigunthis 584-ben indult el Párizsból Spanyolországba gazdag ajándékokkal a vizigót herceg számára, akinek odaígérték a kezét. Önhibáján kívül nem tudta megőrizni a rábízott kincset, mert útközben kirabolták és túsul ejtették. Üres kézzel érkezett meg, mire a vizigótok visszaküldték Párizsba, ahol csak szidásban és bántalmazásban részesült, nem utolsósorban saját anyja részéről (akivel egyébként kölcsönösen utálták egymást).⁶⁷

Habár részletes leírás nincs róla, a kölcsönös ajándékozásnak lényeges része kellett lennie Æthelstan és Henrik tárgyalásainak, amelyek Edith és Ottó házasságához vezettek. Számos kódexet, illetve angol és német gyűjteményekben fennmaradt tárgyat próbáltak meg összefüggésbe hozni Edith házasságával, valamint az angolszász és a Liudolf-monarchia baráti kapcsolatával, így például a londoni British Libraryben található evangeliáriumot⁶⁸ és a gandersheimi evangeliáriumot,⁶⁹ amelyek az angolszász és Liudolf királyi család 10. század közepén élt tagjainak nevét tartalmazzák, „ajándéknak” és „vizsontajándéknak” szokás tartani.⁷⁰

A 8. század végén rozmáragyarból készült gandersheimi ládika⁷¹ is azok közé a kiemelkedő minőségű tárgyak közé tartozik, amelyek Anglia és a kontinens északi része között fennálló kapcsolatot bizonyítják a 10. században. Az újabb gene-

lányát. Mind a *Gesta Oddonis*, mind pedig Hrotsvitha másik történeti munkája, a *Primordia coenobii Gandeshemensis* ünnepelte a Liudolfokat, és hangsúlyozta, hogy Gandersheim hosszú ideje fő szerepet játszott a dinasztia tekintélyének erősödésében. Hrotsvitha, 1902. 229–246., illetve Hrotsvitha, 1998. 108–110. Lásd: Althoff, 1991. 137–144.; Ehlers, 2001. 247–333.; Goetting, 1973.

65 Keynes, 1985. 143–144. Különös tekintettel az ereklyék megszerzésére Æthelstan révén.

66 A Hugó nevében Æthelstannak átnyújtott ereklyékről: Malmesbury Vilmos, 1998. 135–136.

67 Rigunthis történetét a 6. században Tours-i Szent Gergely írta meg *A frankok története* című művében. Tours-i Szent Gergely: *Libri historiarum* X. VI. 45., VII. 9., 15., 38., IX. 34. Tours-i Szent Gergely, 1951. 317–319.; 331., 336–337., 359–362., 454–455., illetve Tours-i Szent Gergely, 1974. 377–379., 393–394., 398–400., 421–424., 521–512. (Magyarul: Tours-i Gergely, 2010.)

68 London, British Library, Cotton MS Tiberius A II. Lobbes, 9. század vége, 10. század eleje.

69 Coburg, Landesbibliothek, MS I; Metz, körülbelül 860.

70 Keynes, 1985. 147–149., 189–193.

71 Braunschweig, Herzog Anton-Ulrich Museum; Marth, 2000.

ráció is érdeklődött az angolszász és a Liudolf-ház közti dinasztikus kapcsolatok iránt, amint azt Æthelweard angolszász nemes gesztusa mutatja, aki az *Angolszász krónika* fordítását Edith és Ottó unokájának, Matilda esseni apátnőnek ajánlotta (971/973–1011).⁷² A szöveghez írt bevezetésében Æthelweard apai ágon való rokonságukat hangsúlyozva megkérdezi Matildát, mi történt Edith nővérével, akit Edith-tel együtt küldtek a kontinensre, hogy Ottó angolszász menyasszonyt választhasson. Sem a nővér nevét, sem sorsát nem ismerjük, de Æthelweard szerint egy „az Alpok közelében uralkodó királyhoz ment feleségül”, amivel azt sugallta, hogy a burgund királyi családba házasodott be – valószínűleg II. Rudolf öccséhez, Aquitaniai Lajoshoz ment feleségül.⁷³

Æthelstan és Henrik házassági tárgyalásai során a németek figyelmét leginkább azok az ajándékok keltették fel, amelyek a menyasszony személyéhez hasonlóan a pogányellenes hittérítéshez kötődtek. Mivel Æthelstan birtokolta Szent Móric zászlaját, másodlagos móríci ereklyék is lehettek nála,⁷⁴ amire abból következtethetünk, hogy Ottó és Edith hirtelen óriási tiszteletet kezdtek tanúsítani Szent Móric, és nagyfokú érdeklődést Burgundia iránt, ahol a szent földi maradványai nyugodtak. 936-ban Ottó II. Rudolf kiskorú fia, I. „Békés” Konrád burgund király (937–993) gyámja lett, így fennhatóságát kiterjesztette a burgund és az észak-itáliai királyságok fölé.⁷⁵

Atyja halálát követően Konrádot – csakúgy, mint korábban apját, nagyapját és dédapját – az agaunumi Szent Móric-monostor laikus apátjává választották. Edith 946-ban bekövetkezett halála után, 951-ben Ottó II. Rudolf lányát, Konrád hűgát, Adelhaidot vette feleségül (aki valószínűleg Edith hűgának házassága révén unokahúga volt), ezzel még erősebbé téve az Ottók kapcsolatát Burgundiával és Szent Móriccal. Az uralkodó Szent Móric-kultuszát már jóval ezt megelőzően, 937. szeptember 21-én, Szent Móric ünnepének vigiliáján kifejezésre juttatta a magdeburgi bencés apátság alapításával, amelynek védőszentjéül az alapítók, I. Ottó és Edith királyné a thébai szentet és Szent Innocentiust, valamint bajtársait választották.⁷⁶ Ekkor Szent Móric teste még nem volt a királyi pár birtokában, azt csak 961-ben kapta meg Ottó Konrád burgund királytól, de Rudolf engedélyével Szent Innocentius földi maradványait már korábban átszállították Agaunumból.⁷⁷ A királyi pár temetkezési helyéül jelölte meg az apátságot, hogy a szerzetesek szertartásos imádsággal őrizzék örökre emléküket.⁷⁸ Kívánságuk szerint Edithet és Ottót is Magdeburgban temették el. Ma már nem tudni, hol állt Edith sírja az apátsági templomban 946-ban, mert 955-ben, a magyarok fölött a Lech-mezei csatában aratott diadal után Ottó új építkezésbe

72 Æthelweard, 1962. Æthelweard és Matilda kapcsolatáról: Van Houts, 1992. 53–68.

73 „...subiunxit cuiquam regi iuxta Iupiteos montes.” Æthelweard, 1962. 1. Keynes, 1985. 148., 191.

74 Riain-Raedel, 1995. 215.

75 Reuter, 1991. 166.

76 Az Ottók temetkezési helyéről, valamint Ottóról és Edith királynéről: Ehlers, 1997. 47–76.

77 Widukind: *Res Gestae Saxonicae*. II. 7. 1935. 72., illetve Widukind, 2014. 69.; Thietmar: *Chronicon*. II. 3. 1935. 41., illetve Thietmar, 2001. 91.

78 A kora középkori kolostorokban folyó halotti megemlékezésről: Wollasch, 1985; Schmid-Wollasch, 1984; Geary, 1994. 77–92.

fogott, és a templomot székesegyházzá bővítette.⁷⁹ Edithet az új katedrális északkeleti részében temették újra. Ottót 973-ban a magdeburgi székesegyházban helyezték végső nyugalomra, de az ő sírjának pontos helye is ismeretlen.⁸⁰ Az, hogy Ottó Magdeburgot választotta temetkezési helyéül annak ellenére, hogy a Liudolf-dinasztiának már két családi mauzóleuma is volt a gandersheimi és quedlinburgi apácázárdákban, jól érzékelteti, mennyire szerette a várost és milyen nagyszabású küldetést szánt neki.

Ottó Magdeburgra vonatkozó tervei a 962. február 12-re Rómába összehívott zsinaton kezdtek testet öltetni,⁸¹ amikor XII. János pápa a császár kérésére Magdeburgot érseki rangra emelte. A pápai bulla félreérthetetlenül kapcsolatba hozta Ottó tíz nappal korábbi császárrá koronázását a pogány barbárokkal szemben aratott katonai sikerével és megtérítésük programjával.⁸² Magdeburg érseki rangra emelését a kortársak úgy értelmezték, hogy ezzel újabb szöveget vertek a pogányság koporsójába. Vilmos mainzi érsek (Ottó szláv anyától született legidősebb fia) és Bernhard halberstadti püspök azonban zúgolódott fennhatóságuk csökkenése miatt,⁸³ ezért XII. János rendelete 967. április 20-ig nem lépett életbe, amikor XIII. János bullája újra megerősítette a magdeburgi érsekséget, kiemelve Ottó hittérítő tevékenységét. 968 októberében a pápa további három ediktumot bocsátott ki Magdeburg első érseke, a hittérítő trieri Adalbert javára.⁸⁴

Adalbert kiválasztása a tisztségre szintén az érsekség pogányellenes misszióját hangsúlyozta: nyolc évvel korábban Ottó misszionáriusként küldte Adalbertet a Kijevi Ruszba, miután Olga kijevi fejedelemszony segítségét kérte, hogy a pogány lakosságot a latin kereszténységre térítse.⁸⁵ Noha küldetése sikertelenül járt – társai vértanúságot szenvedtek, ő épphogy megúsza elevenen –, Adalbert neve ettől fogva egyet jelentett a pogány térítéssel.⁸⁶ VII. Benedek pápa (974–983) Magdeburg második érseke, Giselher (981–1004) alatt azzal a rendkívüli kiváltsággal ruházta fel az érsekséget, hogy a katedrális káptalanját a római bíborosi kollégium mintájára szervezték meg, és a római liturgiát celebrálták. Magdeburg Róma mása lett, mint Nagy Károly alatt Aachen.⁸⁷

79 A templom „a maga nemében csodálatos” (*mirum immodum*) volt: Thietmar: *Chronicon*. II. 11. 1935. 51., illetve Thietmar, 2001. 99.

80 Edith temetéséről Widukind: *Res Gestae Saxonicae*. II. 41. 1935. 99–100., illetve Widukind, 2014. 97.; Thietmar: *Chronicon*. II. 3. 1935. 41–42., illetve Thietmar, 2001. 92.; Schubert, 1998. 11–15.; Schubert–Beyer, 1974. 25–26. Az Ottó-kori épület 1207 nagypéntekén a tűz martaléka lett. Ottó síremléke jelenleg a stallumok között látható a gótikus székesegyház apszisában. Ide helyeztette Wilbrand, Käfernburg érseke (1235–1253), II. Frigyes lelkes híve, akit később kiközösítettek. Schubert–Beyer, 1974. 36–37.

81 Február 12. hamvazószerda volt abban az évben, és mivel Ottó már január 31. előtt Rómában volt, így a zsinat tényleges dátuma talán valamivel korábbra tehető: Beumann, 2000. 90–91. Ottó császárrá koronázásáról: Böhmer et al. 1967. 149–151.

82 Zimmermann, 1988. 281–284.

83 Mayr-Harting, 1992. 131–132.

84 Zimmermann, 1988. 347–348., 374–379.

85 Beumann, 2000. 86–87.

86 Adalbert missziós karrierjéről és Magdeburg első érsekévé kinevezéséről két korabeli életrajz tudósít (*Vita S. Alberti episcopi*, 1841.): Johannes Canapariusé és Querfurti Brúnóé. Thietmar: *Chronicon*. II. 22. 1935. 64., illetve Thietmar, 2001. 107–108.

87 Zimmermann, 1988. 529–531.; Schubert–Beyer, 1974. 27–28.; Claude, 1972. 146–147.

Ottó Magdeburgban összpontosította uralkodói stratégiájának kulcsfontosságú, szimbolikus elemeit pogány keleti szomszédjaival szemben. A székesegyház építészeti és liturgikus fejlesztése Nagy Károlyt utánozta, akinek a pogánysággal szemben vívott sikeres küzdelmét a szász Ottó értékelte igazán. A katedrális annak a szentnek a védelmébe ajánlotta, aki ekkoriban leginkább összekapcsolódott a pogányság elleni harc fogalmával, és akinek földi maradványait 961-től itt tisztelték. Végül, de nem utolsósorban itt nyugodott Ottó első felesége, a magdeburgi Szent Móric-apátság társalapítója, akinek származása a pogányellenességet testesítette meg, és akinek kulcsszerepe volt Móric ereklyéinek megszerzésében.

Az a bőséges bizonyíték, amely Ottónak Szent Móric iránti odaadását igazolja az uralkodó hittérítő tevékenységéhez kapcsolódva, valószínűvé teszi, hogy I. Ottó lándzsáját már a király uralkodása idején Szent Móric lándzsájával azonosították. Ez magyarázhatja, miért nem készült erről olyasféle írásos feljegyzés (vagy ha készült, az elveszett), mint amelyet Brúnó írt 1008-ban II. Henriknek, amelyben a fegyvert határozottan a kora keresztény katonavértanúnak tulajdonítja. Ottó hittérítő stratégiájának – amelybe a lándzsa beleillik – első építőköve menyasszonyának kiválasztása volt, egy a kereszténységért vértanúságot szenvedő harcos uralkodó leszármazottja, akinek bátyja Szent Móric ereklyéit birtokolta. E program Ottónak a burgund királyokkal – Agaunum világi apátjaival – létesített kapcsolatában folytatódott, akik átengedték neki a szent testét, és abban a törekvésben teljesedett ki, hogy Magdeburg Szent Móric-egyházának a legmagasabb egyházi státust biztosítsa attól kezdve, hogy Lech mezején a lándzsa előtt térdelve imádkozott és utána győzelmet aratott a pogány magyarok fölött. Mindaddig, amíg a pogányság valós veszélyt jelentett a birodalomra, Ottó utódai tiszteletben tartották Szent Móricot, és lándzsájukat az övével azonosították.

Fordította: Szedlák Ila

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadatlan források

Bayerische Staatsbibliothek, München

British Library, London

Landesbibliothek Coburg

Stadtbibliothek Mainz

2. Kiadott források

Æthelweard

1962 *Chronicon Æthelweardi. The Chronicle of Æthelweard*. Ed.: Campbell, Alan. London, 1962. (Medieval texts.)

Agnellus

2004 Agnellus of Ravenna: *The Book of Pontiffs of the Church of Ravenna*. Translated with an introduction and notes by Mauskopf Deliyannis, Deborah. Washington, 2004. (Medieval texts in translation.)

Béda

1969 *Bede's Ecclesiastical History of the English People*. Parallel Latin text and English translation, with English notes. Eds.: Colgrave Bertram – Mynors, R. A. B. Oxford, 1969. (Oxford medieval texts.)

Böhmer

1967 *Die Regesten des Kaiserreichs unter Heinrich I. und Otto I. 919–973*. Hrsg. v. Friedrich Böhmer, Johann – Ottenthal Emil von – Kaminsky, Hans H. Hildesheim, 1967.

Carmina Mutinensia

1896 *Carmina Mutinensia*. In: *Monumenta Germaniae Historica [MGH]. Scriptorum Antiquitates, Poetae Latini medii aevi III*. Hrsg. v. Traube, Ludwig. Berlin, 1896. 702–706.

Chevalley

1990 Chevalley, Éric: La Passion anonyme de saint Maurice d'Agaune. Édition critique. In: *Vallesia*, 45. (1990) 37–120.

Chronicon Moissiacense

1826 *Chronicon Moissiacense*. In: *MGH Scriptores (in Folio) 1. Annales et chronica aevi Carolin.* Ed.: Pertz, Georg Heinrich. Hannover, 1826. 280–313.

Eucherius

1896 Eucherius Lugdunensis: *Passio Acaunensium martyrum*. In: *MGH II. Rerum Merovingicarum. III. Passiones vitae sanctorum aevi Merovingici et antiquorum aliquot*. Ed.: Krusch, Bruno. Hannover, 1896. 20–41.

Heinrici I. et Ottonis I. Diplomata

1879–1884 *Heinrici I. et Ottonis I. Diplomata. Die Urkunden Konrad I., Heinrich I. und Otto I. Conradi I.* Hrsg. v. Sickel, Theodor. Hannover, 1879–1884. (MGH Diplomata regum et imperatorum Germaniae, 1.)

Herren

1991 Herren, Michael W.: The „De imagine Tetrici” of Walahfrid Strabo: Edition and Translation. In: *The Journal of Medieval Latin*, 1. (1991) 118–139.

Hrotsvitha

1902 *Hrotsvithae Opera*. Ed.: Winterfeld, Paul Karl Rudolf von. Berlin, 1902. (MGH Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae historicis recusi, 34.)
1998 Hrotsvit of Gandersheim: *A Florilegium of Her Works*. Transl. with introd., interpretative essay and notes.: Wilson, Katharina M. Woodbridge, 1998.

Karoli Magni Capitularia

1883 *Karoli Magni Capitularia*. In: *MGH Leges II. Capitularia regum Francorum*. Ed.: Boretius, Alfred. Hannover, 1883. 44–186.

Kettner

1710 Kettner, Friedrich Ernst: *Kirchen- und Reformations-Historie, Des Kayserl. Freyen Weltlichen Stifts Quedlinburg, Oder von dessen Foundation, Abbatissen, Pröbstin[en], Decanissen, Canonissen, Clöstern, Kirchen, Schulen, Hospitälern, Epitaphiis, und einigen Müntzen*. Quedlinburg, 1710.

Leidinger

1921–1925 *Der Codex aureus der Bayerischen Staatsbibliothek in München*. Hrsg. v. Leidinger, Georg. München, 1921–1925.

Liutprand

1908 *Liutprand történeti munkái*. Szerk.: Gombos F. Albin. Bp., 1908. (Középkori krónikások, 6–7.)

1998 Liutprand de Crémone: Antapodosis. In: *Liutprandi Cremonensis Antapodosis; Homelia paschalis; Historia Ottonis; Relatio de legatione Constantinopolitana*. Cura et studio Paolo Chiesa. Turnhout, 1998. 111–113. (Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis, 156.)

2007 *The Complete Works of Liutprand of Cremona*. Translated with an introduction and notes by Squatriti, Paolo. Washington, D.C., 2007. (Medieval texts in translation.)

Malmesbury Vilmos

1998–1999 William of Malmesbury: *Gesta regum Anglorum. The History of the English Kings*. Ed. and transl. by R. A. B. Mynors. Oxford–New York, 1998–1999. (Oxford medieval texts.)

Nagy Károly

1987 Charlemagne: *Translated Sources*. Ed.: King, Paul David. Lambrigg, 1987.

Querfurti Brúnó

1973 *Żywot Pięciu Braci Pustelników (albo) Żywot i męczeństwo Benedykta, Jana i ich towarzyszy napisany przez Brunona z Kwerfurtu. Vita quinque fratrum eremitarum (seu), Vita uel passio Benedicti et Iohannis sociorumque suorum*. Ed.: Karwasińska, Jadwiga. Warszawa, 1973. (Monumenta Poloniae historica. Series nova. Seria II. 4/3.)

The Anglo-Saxon Chronicle

1961 *The Anglo-Saxon Chronicle. A Revised Translation*. Ed.: Whitelock, Dorothy. London, 1961.

Thietmar

1935 *Thietmari Merseburgensis episcopi chronicon. Die Chronik des Bischofs Thietmar von Merseburg und ihre Korveier Überarbeitung*. Hrsg. v. Holtzmann, Robert. Berlin, 1935. (MGH Scriptores, 6. Scriptores rerum Germanicarum, Nova Series, 9).

2001 *Ottonian Germany: The Chronicon of Thietmar of Merseburg*. Translated and annotated by David A. Warner. Manchester, 2001. (Manchester medieval sources series.)

Tours-i Gergely

1951 Gregorii Turonensis Opera. Libri historiarum X. In: *MGH Scriptores. Scriptores rerum Merovingicarum, 1.1*. Ed.: Krusch, Bruno – Levison, Wilhelmus. Hannover, 1951. 1–537.

1974 Gregory of Tours: *The History of the Franks*. Translated with an introduction by Thorpe, Lewis. Harmondsworth, 1974. (Penguin classics.)

2010 Tours-i Gergely: *Korunk története. A frankok története*. Ford.: Adamik Tamás és Mezey Mónika. Pozsony, 2010.

Two of the Saxon Chronicles

1892–1899 *Two of the Saxon Chronicles Parallel*. I–II. A revised text ed., with introduction, notes, by Charles Plummer on the basis of an edition by John Earle. Oxford, 1892–1899.

Vita S. Alberti episcipi

1841 *Vita S. Alberti episcipi*. In: *MGH Scriptores (in Folio), 4*. Hrsg. v. Pertz, Georg Heinrich. Hannover, 1841. 574–620.

Walafrid

1884 *Walahfridi Strabi carmina*. In: *MGH Poetae Latini aevi Carolini II*. Hrsg. v. Dümmler, Ernst. Berlin, 1884. 259–422.

Widukind

1935 *Widukindi Monachi Corbeiensis Rerum Gestarum Saxonicarum Libri Tres. Die Sachsen-geschichte des Widukind von Korvei*. Hrsg. v. Hirsch, Paul – Lohmann, Hans-Eberhard. Hannover, 1935. (MGH Scriptorum rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi, 60.)

2009 Widukindus Corbeius: *A százsz történet három könyve*. Szerk., az előszót és a jegyzeteket írta Lőkös Péter. Bp., 2009.

2014 Widukind of Corvey: *Deeds of the Saxons*. Translated with an introduction and notes by Bachrach, Bernard S. – Bachrach, David S. Washington, D.C., 2014.

Zimmermann

1988–1999 *Papsturkunden 896–1046*. Bd. I. 896–996. Bd. II. 996–1046. Bd. III. *Register*. Hrsg. v. Zimmermann, Harald. Wien, 1988–1989. (Veröffentlichungen der Historischen Kommission, 3–5.; Denkschriften. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, 174., 177., 198.)

3. Szakirodalom

Adelson

1966 Adelson, Howard L.: The Holy Lance and the Hereditary German Monarchy. In: *Art Bulletin*, 48. (1966) 2. sz. 177–192.

Althoff

1991 Althoff, Gerd: Gandersheim und Quedlinburg. Ottonische Frauenklöster als Herrschafts- und Überlieferungszentren. In: *Frühmittelalterliche Studien*, 25. (1991) 123–144.

1999 Althoff, Gerd: Saxony and the Elbe Slavs in the Tenth Century. In: *The New Cambridge Medieval History*. Vol. III. C. 900–c. 1024. Ed.: Reuter, Timothy. Cambridge, 1999. 267–292.

Beumann

1958 Beumann, Helmut: Nomen imperatoris. Studien zur Kaiseridee Karls des Großen. In: *Historische Zeitschrift*, 185. (1958) 515–549.

1981 Beumann, Helmut: *Der deutsche König als 'Romanorum Rex'*. Wiesbaden, 1981.

2000 Beumann, Helmut: *Die Ottonen*. Stuttgart, 2000. (Kohlhammer Urban-Taschenbücher, 384.)

Bijsterveld

2000 Bijsterveld, Arnoud-Jan A.: The Medieval Gift as Agent of Social Bonding and Political Power: A Comparative Approach. In: *Medieval Transformations: Texts, Power, and Gifts in Context*. Eds.: Cohen, Esther – Jong, Mayke de. Leiden, 2000. 123–156.

Blumenthal

1988 Blumenthal, Uta-Renate: *The Investiture Controversy: Church and Monarchy from the Ninth to the Twelfth Century*. Philadelphia, 1988.

Brackmann

1926 Brackmann, Albert: Die Ostpolitik Ottos des Großen. In: *Historische Zeitschrift*, 134. (1926) 242–256.

1937a Brackmann, Albert: Die politische Bedeutung der Mauritius-Verehrung im frühen Mittelalter. In: *Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften. Phil.-hist. Klasse*, 30. (1937) 279–305.

1937b Brackmann, Albert: *Magdeburg als Hauptstadt des deutschen Ostens im frühen Mittelalter*. Leipzig, 1937.

Claude

1972–1975 Claude, Dietrich: *Geschichte des Erzbistums Magdeburg bis in das 12. Jahrhundert*. I–II. Köln, 1972–1975.

Clemen

1916 Clemen, Paul: *Die romanische Monumentalmalerei in den Rheinlanden*. Düsseldorf, 1916.

Clemons

1983 Clemons, Peter: *The Cult of St. Oswald on the Continent*. H. n. [Cambridge], 1983. (Jarow Lecture 1983.)

Dvornik

1974 Dvornik, Francis: *The Making of Central and Eastern Europe*. Gulf Breeze, 1974.

Ehlers, C.

2001 Ehlers, Caspar: Gandersheim. In: *Die deutschen Königspfalzen. Repertorium der Pfalzen, Königshöfe und übrigen Aufenthaltsorte der Könige im deutschen Reich des Mittelalters*. Bd. IV. *Niedersachsen*. Hrsg. v. Ehlers, Caspar – Fenske, Lutz – Zotz, Thomas. Göttingen, 2001. 247–333.

Ehlers, J.

1997 Ehlers, Joachim: Magdeburg – Rom – Aachen – Bamberg. Grablege des Königs und Herrschaftsverständnis in ottonischer Zeit. In: *Otto III. – Heinrich II. Eine Wende?* Hrsg. v. Schneidmüller, Bernd – Weinfurter, Stefan. Sigmaringen, 1997. 47–76. (Mittelalter-Forschungen, 1.)

Erdmann

1951 Erdmann, Carl: Die nichtrömische Kaiseridee. In: Erdmann, Carl: *Forschungen zur politischen Ideenwelt des Frühmittelalters*. Berlin, 1951. 1–51.

1968 Erdmann, Carl: Das ottonische Reich als Imperium Romanum. In: Erdmann, Carl: *Ottomische Studien*. Hrsg. und eingeleitet v. Beumann, Helmut. Darmstadt, 1968. 174–203.

Fillitz

2006 Fillitz, Hermann: Die Reichskleinodien. Ein Versuch zur Erklärung ihrer Entstehung und Entwicklung. In: *Heilig – Römisch – Deutsch. Das Reich im mittelalterlichen Europa*. Hrsg. v. Schneidmüller, Bernd – Weinfurter, Stefan. Dresden, 2006. 133–161.

Fleckenstein

1992 Fleckenstein, Josef: *Pfalz und Stift Quedlinburg. Zum Problem ihrer Zuordnung unter den Ottonen*. Göttingen, 1992.

Garrison

2012 Garrison, Eliza: *Ottoman Imperial Art and Portraiture: The Artistic Patronage of Otto III and Henry II*. Burlington, 2012.

Geary

1994 Geary, Patrik J.: *Living with the Dead in the Middle Ages*. Ithaca, 1994.

Giesebrecht

1885 Giesebrecht, Wilhelm von: *Geschichte der deutschen Kaiserzeit*. Bd. II. *Blüte des Kaiserthums*. Leipzig, 1885.

Goetting

1973 Goetting, Hans: *Das reichsunmittelbare Kanonissenstift Gandersheim*. Berlin, 1973.

Grimme

1984 Grimme, Ernst Günther: *Das Evangelium Kaiser Ottos III. im Domschatz zu Aachen*. Freiburg, 1984.

Herzberg

1936 Herzberg, Adalbert: *Der Heilige Mauritius. Ein Beitrag zur Geschichte der deutschen Mauritius-Verehrung*. Düsseldorf, 1936.

Hlawitschka

1960 Hlawitschka, Eduard: *Franken, Alemannen, Bayern und Burgunder in Oberitalien, 774–962. Zum Verständnis der fränkischen Königsherrschaft in Italien*. Freiburg, 1960.

Hoffmann

1962 Hoffmann, Hartmut: Die Aachener Theoderichstatue. In: *Das erste Jahrtausend. Kultur und Kunst im werdenden Abendland an Rhein und Ruhr*. Hrsg. v. Elbern, Victor H. Düsseldorf, 1962. Bd. I. 318–331.

Holtzmann

1962 Holtzmann, Robert: Otto der Große und Magdeburg. In: Holtzmann, Robert: *Aufsätze zur deutschen Geschichte im Mittelalter*. Darmstadt, 1962. 1–33.

Höhl

1996 Höhl, Claudia: *Ottonische Buchmalerei in Prüm*. Frankfurt am Main, 1996.

Hubert

1969 *Europe of the Invasions*. Eds.: Hubert, Jean et al. New York, 1969.

Jantzen

1947 Jantzen, Hans: *Ottonische Kunst*. München, 1947.

Keynes

1985 Keynes, Simon: King Athelstan's Books. In: *Learning and Literature in Anglo-Saxon England: Studies Presented to Peter Clemoes on the Occasion of his Sixty-fifth Birthday*. Eds.: Lapidge, Michael – Gneuss, Helmut. Cambridge, 1985. 143–201.

Kirchweger

2005 Kirchweger, Franz: Die Forschung zur Heiligen Lanze. In: *Die Heilige Lanze in Wien. Insignie – Reliquie – „Schicksalsspeer“*. Hrsg. v. Kirchweger, Franz. Wien, 2005. 10–21. (Schriften des Kunsthistorischen Museums, 9.)

Klein

2006 Klein, Holger A.: Sacred Relics and Imperial Ceremonies at the Great Palace of Constantinople. In: *Byzas*, 5. (2006) 79–99.

Lasko

1995 Lasko, Peter: *Ars Sacra 800–1200*. New Haven, 1995.

Laudage

1992 Laudage, Johannes: Hausrecht und Thronfolge. Überlegungen zur Königserhebung Ottos des Großen und zu den Aufständen Thankmars, Heinrichs und Liudolfs. In: *Historisches Jahrbuch*, 112. (1992) 23–71.

Leyser

1979 Leyser, Karl: *Rule and Conflict in Early Medieval Society: Ottonian Saxony*. Bloomington, 1979.

1982 Leyser, Karl J.: *Medieval Germany and its Neighbours 900–1250*. London, 1982.

Little

1977 Little, Charles T.: *The Magdeburg Ivory Group. A Tenth Century New Testament Narrative Cycle*. [Ph.D. thesis.] New York University, 1977.

Marth

2000 *Das Gandersheimer Runenkästchen. Internationales Kolloquium Braunschweig 24.–26. März 1999*. Hrsg. v. Marth, Regine. Braunschweig, 2000.

Mauss

1923–1924 Mauss, Marcel: Essai sur le don. Forme et raison de l'échange dans les sociétés archaïques. In: *Année sociologique*, seconde série, 1923–1924. 143–279.

Mayr-Harting

1991 Mayr-Harting, Henry: *Ottonian Book Illumination: An Historical Study*. I–II. New York, 1991.

1992 Mayr-Harting, Henry: The Church of Magdeburg: Its Trade and its Town in the Tenth and Early Eleventh Centuries. In: *Church and City 1000–1500. Essays in Honour of Christopher Brooke*. Eds.: Abulafia, David – Franklin, Michael – Rubin, Miri. Cambridge, 1992. 129–150.

1996 Mayr-Harting, Henry: Charlemagne, the Saxons, and the Imperial Coronation of 800. In: *The English Historical Review*, 111. (1996) 444. sz. 1113–1133.

Nelson

2010 Nelson, Janet L.: Introduction. In: *The Languages of Gift in the Early Middle Ages*. Eds.: Davies, Wendy – Fouracre, Paul. Cambridge, 2010. 1–17.

Ó Riain-Raedel

1995 Ó Riain-Raedel, Dagmar: Edith, Judith, Matilda: The Role of Royal Ladies in the Propagation of the Continental Cult. In: *Oswald. Northumbrian King to European Saint*. Eds.: Stancliffe, Clare – Cambridge, Eric. Stanford, 1995. 210–229.

Padberg

2000 Padberg, Lutz E.: Consolidation and Expansion of Latin Christianity: The Ottonian Mission to the Western Slavs and Hungarians. In: *Europe's Centre around AD 1000*. Eds.: Wiczorek, Alfried – Hinz, Hans-Martin. Stuttgart, 2000. 439–442.

Reuter

1991 Reuter, Timothy: *Germany in the Early Middle Ages 800–1056*. New York, 1991.

Rosenwein

2000 Rosenwein, Barbara H.: Perennial Prayer at Agaune. In: *Monks and Nuns, Saints and Outcasts: Religion in Medieval Society. Essays in Honor of Lester K. Little*. Ed.: Farmer, Sharon. Ithaca, 2000. 37–56.

Schmid–Wollasch

1984 *Memoria. Der geschichtliche Zeugniswert des liturgischen Gedenkens im Mittelalter*. Hrsg. v. Schmid, Karl – Wollasch, Joachim. München, 1984.

Schramm

1955 Schramm, Ernst: *Herrschaftszeichen und Staatssymbolik. Beiträge zu ihrer Geschichte vom dritten bis zum sechzehnten Jahrhundert*. I–II. Stuttgart, 1955. (Schriften der Monumenta Germaniae historica, 13.)

Schubert

1998 Schubert, Ernst: Imperiale Spolien im Magdeburger Dom. In: *Herrschaftsrepräsentation im ottonischen Sachsen*. Hrsg. v. Althoff, Gerd – Schubert, Ernst. Sigmaringen, 1998. 9–32.

Schubert–Beyer

1974 Schubert, Ernst–Beyer, Klaus G.: *Der Magdeburger Dom*. Wien, 1974.

Schulze-Dörrlamm

2011 Schulze-Dörrlamm, Mechtild: Die heilige Lanze in Wien. Die Frühgeschichte des karolingisch-ottonischen Herrschaftszeichens aus archäologischer Sicht. In: *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz*, 58. (2011) 707–742.

Schwineköper

1958 Schwineköper, Berent: Die Anfänge Magdeburgs. In: *Studien zu den Anfängen des europäischen Städtewesens. Reichenau-Vorträge 1955–56*. Lindau, 1958. 389–450. (Vorträge und Forschungen, 4.)

Stadtmüller–Pfister

1972 Stadtmüller, Georg – Pfister, Bonifaz: *Geschichte der Abtei Niederaltaich 741–1971*. Ottobeuren, 1972.

Stancliffe

1995 Stancliffe, Clare: Oswald. Most Holy and Most Victorious King of the Northumbrians. In: *Oswald. Northumbrian King to European Saint*. Eds.: Stancliffe, Clare – Cambridge, Eric. Stanford, 1995. 33–83.

Stancliffe–Cambridge

1995 *Oswald. Northumbrian King to European Saint*. Eds.: Stancliffe, Clare – Cambridge, Eric. Stanford, 1995. (Paul Watkins medieval studies, 14.)

Steenbock

1965 Steenbock, Frauke: *Der kirchliche Prachteinband im frühen Mittelalter von den Anfängen bis zum Beginn der Gotik*. Berlin, 1965.

Szameit

2005 Szameit, Erik: Die heilige Lanze der Wiener Schatzkammer. Bemerkungen zu Form und Verwendung von Flügellanzten aus dem Blickwinkel der Archäologie und der Waffenkunde. In: *Die Heilige Lanze in Wien. Insignie – Reliquie – „Schicksalsspeer“*. Hrsg. v. Kirchweger, Franz. Wien, 2005. 145–167. (Schriften des Kunsthistorischen Museums, 9.)

Thacker

1995 Thacker, Alan T.: Membra Disjecta: The Division of the Body and the Diffusion of the Cult. In: *Oswald. Northumbrian King to European Saint*. Eds.: Stancliffe, Clare – Cambridge, Eric. Stanford, 1995. 97–127.

Van Houts

1992 Van Houts, Elisabeth: Women and the Writing of History in the Early Middle Ages: The Case of Abbess Matilda of Essen and Æthelweard. In: *Early Medieval Europe*, 1. (1992) 53–68.

Warner

1989 Warner, David A.: *The Cult of Saint Maurice: Ritual Politics and Political Symbolism in Ottonian Germany*. [Ph.D. thesis, University of California.] Los Angeles, 1989.

2006 Warner, David: Saints, Pagans, War and Rulership in Ottonian Germany. In: *Plenitude of Power: The Doctrines and Exercise of Authority in the Middle Age: Essays in Memory of Robert Louis Benson*. Ed: Figueira, Robert C. Aldershot, 2006. 11–35.

Weinfurter

1995 Weinfurter, Stefan: Sakralkönigtum und Herrschaftsbegründung um die Jahrtausendwende. Die Kaiser Otto III. und Heinrich II. in ihren Bildern. In: *Bilder erzählen Geschichte*. Hrsg. v. Altrichter, Helmut. Freiburg, 1995. 47–103.

Wixom

2005 Wixom, Willam: Medieval Sculpture at the Metropolitan 800 to 1400. In: *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, 62. (2005). 4. sz. 7–48.

Wolf

2005 Wolf, Gunther G.: Nochmals zur Geschichte der Heiligen Lanze bis zum Ende des Mittelalters. In: *Die Heilige Lanze in Wien. Insignie – Reliquie – „Schicksalsspeer“*. Hrsg. v. Kirchweger, Franz. Wien, 2005. 22–51. (Schriften des Kunsthistorischen Museums, 9.)

Wollasch

1985 *Gedächtnis, das Gemeinschaft stiftet*. Hrsg. v. Wollasch, Joachim. München, 1985.

Woods

1994 Woods, David: The Origin of the Legend of Maurice and the Theban Legion. In: *Journal of Ecclesiastical History*, 45. (1994) 385–395.

Zufferey

1986 Zufferey, Maurice: Der Mauritiuskult im Früh- und Hochmittelalter. In: *Historisches Jahrbuch*, 106. (1986) 23–58.

1988 Zufferey, Maurice: *Die Abtei Saint-Maurice d'Agaune im Hochmittelalter (830–1258)*. Göttingen, 1988.

KAREN BLOUGH

THE LANCE OF SAINT MAURICE AS A COMPONENT OF THE EARLY OTTONIAN
CAMPAIGN AGAINST PAGANISM

The so-called Holy Lance that formed part of the Holy Roman imperial insignia since the middle of the tenth century was for a time believed to be identical with that carried by the early Christian soldier-martyr, Saint Maurice. While the earliest documentary evidence for a Maurician identification dates to 1008, this paper argues that Otto I (936–973) already associated the blade with this saint in the context of his anti-pagan campaign along the Empire's eastern borders, in which the figure of the saint played a significant role. Construed as the lance of Saint Maurice, this weapon was a potent visual tool of early Ottonian proselytism.

CONTENTS

Studies

Marianne Sághy – Izsák Baán OSB: From Thebes to the Bakony: The Cult of Saint Maurice and his Companions in Europe (4 th –21 th Century)	175
Jean-Michel Carrié: Thebans in the West? Military History and Hagiography	197
David Woods: The Origin of the Legend of Maurice and the Theban Legion	229
Karla Pollmann: Poetry and Suffering: Metrical Paraphrases of Eucherius of Lyons' Passio Acaunensium Martyrum	241
Frederick S. Paxton: Liturgy and Healing in an Early Medieval Saint's Cult: The Mass in Honore Sancti Sigismundi for the Cure of Fevers	263
Karen Blough: The Lance of Saint Maurice as a Component of the Early Ottonian Campaign against Paganism	287
Edina Bozóky: The Legend of Saint Maurice' Lance according to Gottfried of Viterbo	311
Beat Näf: How Did Saint Maurice Become the Patron Saint of the Holy Roman Empire of the German Nation?	329
Gude Suckale-Redlefsen: The Cult of Saint Maurice, the Black Soldier in the Holy Roman Empire of the German Nation	339

Memory

Eucherius of Lyon: Passio Acaunensium Martyrum	353
--	-----

Book Reviews

Education and Culture in the Barbarian West: From the Sixth through the Eighth Century (Veronika Novák)	359
Muslim Expansion and Byzantine Collapse in North Africa (Márton Tóssér)	362
The Ideal Ruler in Medieval Bohemia (Laura Fábíán)	367

HU ISSN 0083-6265

Kiadja az MTA BTK Történettudományi Intézet
A kiadásért felel Fodor Pál igazgató
A szerzési, tördelési munkálatokat
az MTA BTK TTI tudományos információs témacsoportja végezte
Vezető: Kovács Éva
Tördelőszerkesztő: Zsigmondné Balázs Ildikó
Nyomdai munkák: Krónikás Bt., Biatorbágy

Ára: 600 Ft
Előfizetőknek: 500 Ft

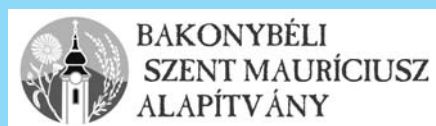

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél,
vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444,
e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440,
vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda,
Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható az MTA Bölcsészettudományi
Kutatóközpont Történettudományi Intézetében
(1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., telefon: 224-6700/4624,
4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban
(1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

Lapszámunk támogatói:
Szent Maurícius Monostor
Bakonybéli Szent Maurícius Alapítvány

A Világtörténet 2018-as évfolyamának megjelentetését
a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap